

SKRIVENI DIZAJN

Odjel dizajna Končar 1971.–1990.

SKRIVENI DIZAJN

Odjel dizajna Končar 1971.–1990.

Jedno od najvećih poduzeća na području bivše Jugoslavije, SOUR Rade Končar zapošljavao je i do 25.000 radnika u brojnim tvornicama od Samobora do Skopja. S asortimanom proizvoda od glačala do lokomotive i megaprojektima u stotinjak zemalja, Končar je zaista bio (ne samo) domaći industrijski gigant. Isporuke za nebrojene elektrane od Islanda do Indije, te nuklearne institute u Švicarskoj i Velikoj Britaniji zahtjevale su i kontinuirano ulaganje u razvoj vlastitih istraživačkih resursa. Upravo je unutar te znanstvenoistraživačke jezgre – Končarevog Elektrotehničkog instituta – osnovan i Odjel dizajna.

Prapočeci Odjela sežu u šezedeste godine, kad su unutar Odjela za arhitektonsko-građevinsko projektiranje Noe Maričić i još nekolicina entuzijasta pokušavali uvesti dizajn u proizvodni proces. Taj se Odjel 1968. preselio u Službu za razvoj proizvodnje, a zatim je djelovao unutar Zavoda za arhitekturu i dizajn. Međutim, tek je dolaskom Vladimira Robotića u Končar 1970. godine sazrijela ideja o osnivanju samostalnog Odjela dizajna.

Robotićeva suradnja s Končarom počela je već 1967. unutar Centra za industrijsko oblikovanje, kada je Robotić, tada voditelj projekta dizajna C10, dizajnirao mini trafostanicu za Končar. Upravo je Robotićev rad u C10 i mogućnost da unapređuje teoretska i praktična znanja o dizajnu bio presudan za njegov daljnji rad u Končaru. U knjizi *Upravljanje industrijskim dizajnom / organizacija dizajna biroa* (Robotić, Kritovac, Savnik; C10, Zagreb, 1970.), Robotić na osnovu svojih prvih iskustava u Končaru dijagnosticirao probleme uvođenja dizajna u industrijsko poduzeće: od manjka razumijevanja rukovodećeg kadra do manjka obrazovanih dizajnera; od kompleksnosti unutarnje organizacije dizajnerskog odjela do kompleksnosti suradnje s drugim odjelima.

Svjestan opasnosti stihijskog korištenja dizajnerskih resursa u poduzeću takve proizvodne širine kao što je Končar, Robotić se od samog početka zalagao za strateški pristup dizajnu na razini čitave tvrtke. Petnaestak godina kasnije, ovu su ideju u djelo pokušavali sprovesti i Božidar Lapaine i Luka Bando kroz studije standardizacije Končarevih kućanskih aparata.

Iako se Robotićeva napredna ideja stvaranja 'smišljene politike linije proizvoda' nikada nije u potpunosti ostvarila, Končarev Odjel dizajna bio je svojevrsno utočište industrijskih dizajnera. Za razliku od većine domaćih tvrtki koje su tijekom neprestane ekonomske krize 1970-ih i 1980-ih godina mahom posezale za kratkoročno jeftinim licencnom proizvodnjom, Končar je ulagao u istraživanje i razvoj. Kroz Odjel je tijekom dvadeset godina postojanja prošlo petnaestak dizajnerica i dizajnera čiji su zadaci sezali od rutinskog pozicioniranja pločice s nazivom tvrtke do izuzetno zahtjevnog oblikovanja kompleksnih sistema.

Upravo se znanstvenim temeljima Končarevog dizajnerskog pogona može zahvaliti današnje začinjeno bogatstvo podataka. Arhiva Instituta skriva raskošne elaborate o razvoju pojedinih proizvoda. Iz njih se, prije svega, isčitava kontinuirana prisutnost Robotićeve metodologije – prikupljanje relevantnih podataka, analize, sinteze, verifikacije – koja se zadržala i nakon njegova odlaska iz Odjela. Pa, ako u Končaru i nije sprovedena implementacija dizajna na najvišoj, strateškoj razini o kojoj su maštali dizajneri, sistematski metodološki pristup bio je i te kako prisutan. Stvarajući unutar ograničenja često zastarjele tehnologije i uz nepostojanje kvalitetnih istraživanja tržišta, Končarevi dizajneri ipak su ustrajali na maksimalno pročišćenom izrazu temeljenom na braunovskoj estetici.

Iscrpne bilješke daju nam fascinantno uvid u proces i metodologiju rada dizajnera, tehnološka ograničenja s kojima su se suočavali, pa i frustracije samih autora. Pogled u ovaj skriveni dio dizajnerskog rada omogućava nam pristup onoj razini dizajna koja je krajnjim korisnicima – čiji se interes zadržava na estetskim i ergonomskim osobinama – većinom nevidljiva. Ova privilegija posebice je očita u kompleksnim dizajnerskim projektima poput Robotićeve poljske kuhinje ili Kapetanovićeve upravljačnice tiristorske lokomotive, gdje je tek isčitavanjem elaborata moguće spoznati sve zahtjeve, potrebe i ograničenja s kojima je dizajner suočen.

Mnogi su proizvodi koji su prošli kroz Odjel dizajna ostali nepoznati široj javnosti. Trafostanice, elektromotore i transformatore susretao je tek uzak krug profesionalaca, a ovdje su one dizajnerske kvalitete koje se često previđaju – ergonomija instaliranja i upotrebe, te smanjenje troškova proizvodnje – izbijale u prvi plan.

Logično, najveći dio dizajnerskih zaduženja odnosio se na male kućanske aparate – serije glačala, grijalica zraka i vode, te mlinaca za kavu Miki. Riječ je o predmetima koji su oblikovali svakodnevicu brojnih generacija i do te se mjere uvukli u naš vizualni kôd da su stekli status anonimnog, sveprisutnog objekta. Neki od tih proizvoda i danas su naši skriveni pratitelji. Gotovo nevjerojatno, no četrdesetak godina kasnije poneki se kalorifer, bojler ili Miki još uvijek nalazi u upotrebi.

Odjel dizajna raspušten je 1990. uslijed drastičnih rezova i restrukturiranja Končara. Većina proizvoda dizajniranih u Odjelu više se ne proizvodi a njihovi su autori ostali uglavnom nepoznati javnosti. Ovaj prilog uspostavi kronologije domaćeg industrijskog dizajna ujedno je i prilika za revalorizaciju domaćih industrijskih proizvoda i reafirmaciju njihovih autora.

TEKST Koraljka Vlajo

IZLOŽBE
HDD Galerija, Boškovićeva 18, Zagreb
3. 11. – 19. 11. 2011.

MUJ, 'Muzej 25 maj', Botičeva br. 6,
Beograd
24. 4. – 23. 6. 2013.

KUSTOSICA IZLOŽBE
Koraljka Vlajo

ORGANIZATOR
HDD – Hrvatsko dizajnersko društvo
www.dizajn.hr

DIZAJN DEPLIJANA
Luka Reicher

TISAK
Čerovski Print Boutique, Zagreb

ORGANIZACIJU IZLOŽBE OMOGUĆILI
Ministarstvo kulture RH
Grad Zagreb
Muzej istorije Jugoslavije

UGOSTITELJSKA PILA (PILA ZA KOSTI)
DIZAJN: Vladimir Robotić i razvojni tim Končar
PROIZVODNJA: RK Tvornica rotacionih
strojeva i električne opreme
Labin, 1974.

hrvatsko
dizajnersko
društvo

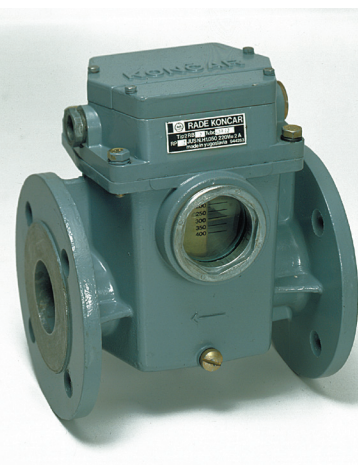
Beoštiti

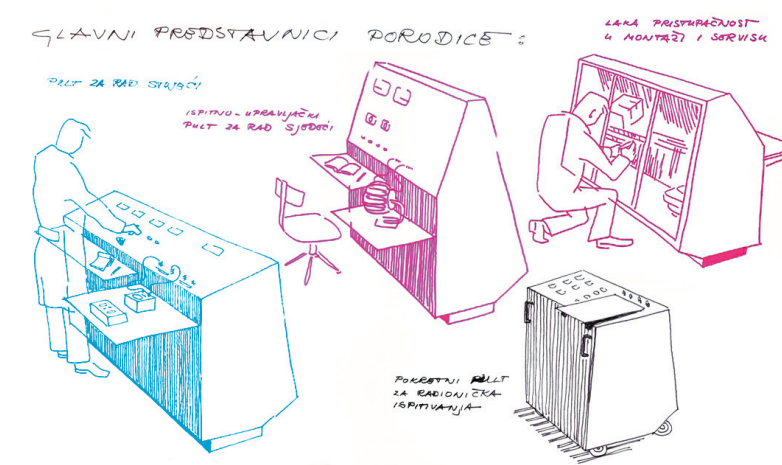
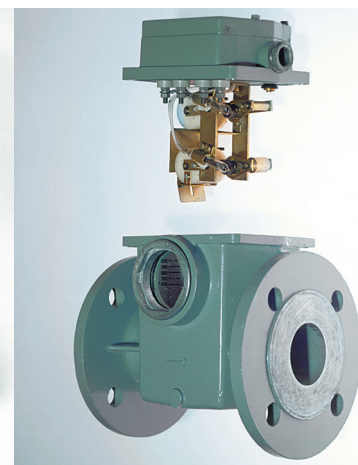
muzej istorije
jugoslavije

PORODICA OPREME ZA VELIKE KUHINJE MULTIS
 DIZAJN: Vladimir Robotić i razvojni tim Končar
 PROIZVODNJA: RK Tvornica ugostiteljske opreme Zagreb (Žitnjak), 1971. – 1973.

BUCHOLZ PLINSKI ELEJ
 DIZAJN: Vladimir Robotić i razvojni tim Končar
 PROIZVODNJA: RK Tvornica transformatora Zagreb, 1971.

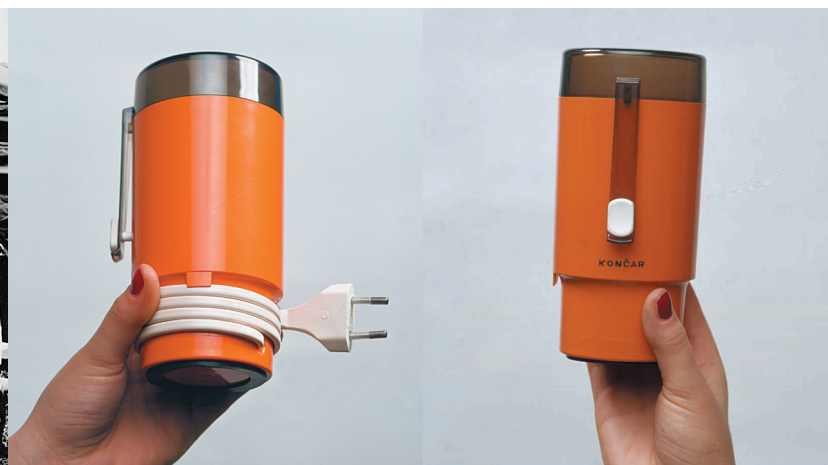
TIPSKI UPRAVLJAČKI PULTEVI
 DIZAJN: Vladimir Robotić i razvojni tim Končar
 PROIZVODNJA: Zavod za aparate Elektrotehničkog instituta RK Zagreb, 1972.

ELEKTRIČNA VENTILATORSKA GRIJALICA ZRAKA (KALORIFER) EK-PS I EK-RS
 DIZAJN: Noe Maričić i razvojni tim Končar
 PROIZVODNJA: RK Tvornica malih kućanskih aparata; Samobor, 1975.

POLJSKA (POKRETNJA) KUHINJA
 DIZAJN: Vladimir Robotić i razvojni tim Končar
 PROIZVODNJA: RK Ugostiteljska oprema Zagreb (Žitnjak), 1979.

ELEKTRIČNI MLINAC ZA KAVU MIKI
 DIZAJN: Noe Maričić i razvojni tim Končar
 PROIZVODNJA: OOOR Mali kućanski aparati Samobor, 1980.

TIRISTORSKA LOKOMOTIVA 442 / UPRAVLJAČNICA
 DIZAJN: Zlatko Kapetanović i razvojni tim Končar
 PROIZVODNJA: OOOR Rotacioni strojevi Zagreb, 1981.

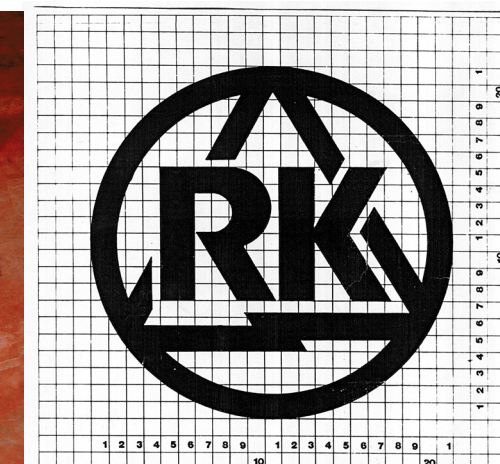
APARATI ZA ZAVARIVANJE A130-A190
 DIZAJN: Zlatko Kapetanović i razvojni tim Končar
 PROIZVODNJA: OOOR Aparati za zavarivanje Skopje, 1984.

DISPEČERSKI CENTAR INA NAFTAPLIN
 DIZAJN: Marija Jelčić – Plavec i razvojni tim Končar Zagreb, 1984.

ELEKTRIČNA VENTILATORSKA GRIJALICA ZRAKA AEROTHERM
 DIZAJN: Božidar Lapaine, Dunja Guberina i razvojni tim Končar
 PROIZVODNJA: OOOR Mali kućanski aparati Samobor, 1986.

ZNAK
 REDIZAJN: Jadranka Sutlarić 1988.